

FRITZ GERGELY

ÉS AZ AKTÁK LEDŐLNEK

fosztóKÉPZŐ – KOMA Bázis

Ritkán látni olyan előadást, amely két kitűzött célja közül mindkettőt magabiztosan valósítja meg, mégis vegyes érzéseket hagy a nézőben: nehezen lehetne ugyanis kifogásolni a XV. kerületi KOMA Bázison ügyködő csapat heroikus színházi, pedagógiai és szociális munkáját. A Zrinyi Gál Vince alapította pestújhelyi oktatási és kulturális műhely mellett, hogy közösségi színházat működtet, erőn felül igyekszik segítséget nyújtani a környezetükben élő leszakadt társadalmi csoportoknak. Ennek a munkának fontos szeletét képezi a hozzájuk tartozó tanoda, ahol állami oktatásból kiszorult gyerekeket zárkóztatnak fel: az ennek apropóján felhalmozott tudásanyag, illetve az oktatással kapcsolatos egyre szélesebb körű társadalmi elégedetlenség tálcán kínálta számukra, hogy előadást készítsenek a magyar közoktatási rendszer aktuális problémáiról. Eddig is súlyos témák adták a kiindulópontot projektjeikhez, korábban a párkapcsolatok és az internetes zaklatás is terítékre kerültek, az oktatási rendszerről készült munka pedig *fosztóKÉPZŐ* címmel tavaly nyár óta van műsoron.

A KOMA alkotói egyébként tágan értelmezik a közösségi színház fogalmát, így a *fosztóKÉPZŐ* kapcsán minimum két megfigyelést tehetünk: egyfelől az előadás nem kívánja bevonni a közönséget, kizárólag a náluk kötelező programnak számító közönségtalálkozón van lehetőségük a nézőknek az aktív részvételre. Másfelől a személyesség, tehát az amatőr szereplők életanyaga közvetve vált az előadás részévé, mivel annak vázát egy fikciós történet képezte, amelyet az alkotófolyamat keretében a rendező-színházalapító Zrinyi Gál Vince készített el. Ennek következtében a szereplők saját élményei az előre megírt fikciós történet struktúrájában hangoznak el, a diákszereplők így az oktatással kapcsolatos tapasztalataikat részben eltávolítva, a darabbeli szerepeik pozíciójából adták elő. Szintén rendhagyó eljárás, hogy az előadásban a színész végzettséggel rendelkező Zrinyi Gál Vince is játszik, így a *fosztóKÉPZŐ* kétféleképpen nézhető: egy amatőr-társulat színházi előadásaként, valamint olyan alkotásaként is, amelyben a szereplők személyes élményei állnak középpontban, s azok bizonyos társadalmi és politikai kontextusban nyernek tágabb jelentést.

A közönség összetételében is tetten érhető, hogy az előadás egyaránt szól a középosztálybeli rétegnek, miközben a környéken élő főként roma fiatalokat is be akarja vonni az oktatási rendszerről szóló diskurzusba. A cél tehát rendkívül üdvös, a megvalósítás azonban több okból ambivalens: a *fosztóKÉPZŐ* történetét és nyelvhasználatát tekintve alapvetően mégis a mainstream, rendszeres médiafogyasztó értelmiségiben találja meg ideális nézőjét, míg a hátrányos helyzetű tanulók számára inkább csak egyes jelenetekben kínál azonosulási lehetőséget.

Az előadás nyelve ugyanis allegorikus, hiszen a történet keretét a Korai Iskolaelhagyás Nemzeti Elhárító Kuratórium ülésezése adja: egy háromtagú testület problémás diákokat idéz be, majd ügyüktől függően besorolja őket Reménytelen I vagy II, netán Kiközösített I vagy II kategóriába. Ez az ironizáló, olykor

a politikai szatíra stílusát karcoló nyelv határozza meg az alaptórust, amely teljes mértékben az értelmiségi nézőnek szól, ráadásul a kuratórium működése a médiából ismert panelek mentén fogalmazza meg az oktatási rendszerrel kapcsolatos problémákat. Ettől még az állítások érvényesek, hiszen a hierarchia, a diákok személyiségét semmibe vevő bürokrácia, a végeláthatatlan iratgyártás céltalansága világosan kitetszik, mindezt pedig a díszlet is kellően aláhúzza: a fal mentén sorjázó toronymagas aktasorok egyszerre festik meg ennek a világnak a tragikumát és abszurditását. Szemünk elé tárul, hogy milyen hiábavaló és értelmetlen a tanulók merev és körmönfont minősítgetése, ahogy az is, hogy a vízfej részeseiként a szereplők logikus módon rá sem látnak munkájuk fonákságára. Az abszurdba hajló szituációk mellett világosan kibontakozik a kuratórium három tagjának jelleme is (Csete Paula, Koncz Levente és Zrinyi Gál Vince alakítják őket), ráadásul mindhármuk sorsa más, aminek a történetvezetés szempontjából külön jelentősége lesz.

Ebben a remek dramaturgiai elrendezésben indul meg a játék, amelyet bátran minősíthetünk fordított nevelődési történetnek, mivel az lesz a központi kérdés (ami bizonyára sok embert foglalkoztat a mai Magyarországon), hogy a megreformálhatatlannak tűnő oktatási rendszer működtetőit milyen eszközökkel lehetne rádöbenteni munkájuk káros és kontraproduktív voltára. Az előadás figyelemre méltó színpadi megoldásokkal igyekszik feltárni a lehetőségeket, s megkísérli bemutatni a két oldal, a tanárok és a diákok nézőpontját egyaránt. Jóllehet az ironikus hanghordozás mindvégig megmarad, a fő konfliktus kibomlása mégis erősen diszsonáns. A kuratórium napi rutinját ugyanis felborítja egy hivatlanul érkező diáklány – őt Dukai Zsófia játssza –, aki éles kritikát fogalmaz meg a kuratórium munkáját, valamint a teljes oktatási szisztémát illetően. A történet árnyaltan fogalmazva halad előre, Zsófiát eleve nem küldik el, sőt, a kuratórium egyes tagjainak jelleme is megmutatkozik: Levente, a kuratórium elnöke a jó zsaru, szót ad a lánynak, míg az újonc Paula folyton paragrafusokra hivatkozva próbálja támadni a lány álláspontját. Két egymással kommunikálni teljes-séggel képtelen világ csap össze: a kritika hatására a bizottság megszakítja a meghallgatást, s végül kiküldi a lányt. Aki viszont a távozás helyett fegyvert ránt, s bár mindenkit biztosít arról, hogy nem fog lövöldözni, rákényszeríti a kuratóriumot arra, hogy a normál ügymenet szerint folytassák az aznapi munkát.

A fegyver bevetése kétélű: egyfelől az előadás formanyelvé-

Mi? Zrinyi Gál Vince: fosztóKÉPZŐ

Hol? KOMA Bázis

Kik? Csete Paula, Dukai Zsófia, Zrinyi Gál Vince, Koncz Levente, Kóródi Boróka, Magdali Alexandra, Tordai Tina / Rendező: Zrinyi Gál Vince

ből következtethetünk arra, hogy a diáklány nem fog vérengzést rendezni, mégis, dacára annak, hogy Magyarországon nem volt még iskolai vérengzés, a diák pisztolyrántása – a médiából szerzett tudásunknak köszönhetően – diszkomfortérzetet indukál, hiszen ő az első diák a színen, aki minden bátorságát összeszedve konfliktust mer vállalni a bizottság tagjaival, érvelni kezd, és saját élményt oszt meg a mérgező iskolai közegről. Ő tehát az első, akinek sorsán keresztül a nézőnek esélye nyílik arra, hogy átérezze az oktatási rendszer káros hatásait, a fegyver azonban hitelteleníti ezt, s lerombolja az addig finoman megképződött befogadói empátiát. A fegyver bevetésével az előadás akaratlanul is azt sugallja, hogy a hagyományos kommunikációs eljárások, így az érvelés és a meggyőzés semmilyen eredménnyel nem járnak, tehát csakis az erőszak célravezető, amit nem tompít a rendezés abszurd-ironikus játékstílusa sem. Ráadásul a fegyver segíti elő a történet továbblévelését: amint előkerül a pisztoly, spontán forradalom kezdődik, további diákok érkeznek (Kóródi Boróka, Magdali Alexandra és Tordai Tina), akik végre elmondhatják felhalmozódott sérelmeiket, illetve kikényszerítik, hogy az elnök írja alá azt a papírt, ami nélkül nem tehetik le az érettségét. A fegyver tehát a siker zálogává színeződik, hiszen a fiatalok nemcsak leleplezik a kuratórium embertelen működését, de még arra is lehetőségük adódik, hogy feltárják szociális háttérüket, amivel empátiát csikarhatnak ki a kuratórium tagjaiból.

Klasszikus csapdahelyzetet teremt az előadás, ugyanis a kuratórium valóban félelemben tartja a diákokat, és megalázó módon bánik velük – innen nézve a spontán forradalomnak nincs alternatívája. Ahogy azonban az előadás részévé válik a személyesség, tehát a diákok befognak saját élményeik elbeszélésébe, háttérbe szorul az abszurd-ironikus fogalmazásmód, s egyre inkább a realitás, a hétköznapiság tör előre, így a fegyverhasználat nem ironikus túlzásnak hat, hanem torzítja a saját élmény hitelességét. Bár néhány aránytévesztésen és stílusbeli

következtelenségen túl rendkívül megindító, amikor Tina és Alexandra feltárják életük traumatikus epizódjait, az empátia a pisztoly árnyékában kikényszerített lesz. Felháborodásuk jogos, ám az általuk választott stílus nem, mivel a diákok magatartása éppen olyanná válik, mint amitől ők is szenvednek az iskolában. (Főként Alexandra szövege túlzóan trágár és lekezelő.) Ráadásul a kuratóriumi tagok élete és pályája sem homogén. Az oktatási rendszer legnagyobb kárvallottjának tekinthető András például neveltség tárgyává váló lúzerként jelenik meg, hiszen ő, akit az elnök kiemelt hátrányos helyzetéből, bevett a kuratóriumba, az a fajta ember, aki minden bemagolandót képes volt bemagolni, csípőből tud hasztalan adatokat, ám az élet gyakorlati dolgaihoz nem ért. Nincsenek barátai, nincs párkapcsolata, annál az egyszerű oknál fogva, hogy nem tudja, miként lehet társas viszonyba lépni másokkal. Az ő elemi magányával zárul az előadás, az pedig különösen megnyugtató, hogy a pisztoly végül tényleg nem dördül el, s András végső elkeseredésében inkább az akasztorokba kapaszkodva dönti szét a számára addig kizárólagos menedéket jelentő mikrovilágot.

Az előadásban ábrázolt sorsok igazsága tehát kikezdzhetetlenül érvényes, a *fosztóKÉPZŐ* fontos előadás, ám egyes szituációiban, illetve az erőszak használatának kérdésében túlzó megoldásokkal él, amit leginkább műfaji és stílusbeli következtelenségek okoznak. Az abszurd, a személyesség és a tandráma illő moralizálás ilyesfajta egyvelege ugyanis hitelteleníti az egyébként nagyon is helyeseltető magatartásmintákat és célkitűzéseket, aminek hatására a történetbeli diákok sorsával teljes mértékben, ám az ábrázolt szituációkban tanúsított viselkedésükkel nehezen lehet azonosulni. Erre külön megerősítést nyehettünk a közönségtalálkozón, ahol a diákok részletesebben is beszéltek személyes sorsokról, kitérve arra, hogy a tanoda segítségével miként jutottak el az érettségig, s hogyan találtak rá arra a foglalkozásra, amelyben örömeiket lelik. Igazabb és valószínűbb volt mindez az előadás kontextusán kívül.